

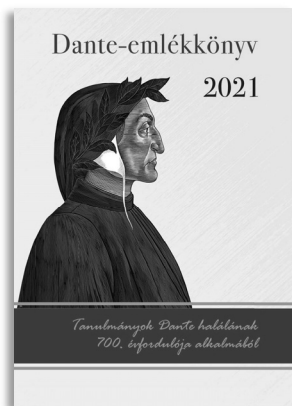
SZABÓ TIBOR

A Dante-émlékkönyvről

Az új és terjedelmes tanulmánykötet a neves dantista, Pál József szándéka és elképzelése szerint a száz évvel ezelőtti, 1923-as Dante-émlékkönyv címét vette kölcsön. Bár nem Pál József a szerkesztője a kötetnek, mégis úgy tűnik, az ő szellemisége nyomja rá a bélyegét az egész kötetre. Igaz, kissé eltúlzottnak érezzük szándékát, amit az *Előszó*ban fogalmaz meg, hogy teljes képet igyekszik adni a kötet a hazai Dante-kutatásokról, hiszen jeles dantisták hiányoznak a kötetből (például Madarász Imre), mégis a „mai magyar Dante” arculatának kialakításáról nagyon széles és gazdag körképet ad a tanulmánykötet. Igazi kincs ez abban az értelemben, hogy nemcsak olyan szerzők szerepelnek benne, akik Dante életművének egy-egy kis szegletével, értelmezésével foglalkoznak (ilyenek is vannak benne), hanem – ahogyan a budapesti Olasz Kultúrintézet igazgatója, Gabriele La Posta írja *Köszöntésében* – a „legkülönbélebb diszciplínák művelői mutatják be eredményeiket”. S valóban, az italianisták és dantisták mellett szerepelnek benne teológusok, filozófusok, anglisták, oroszisták, művészettörténészek és természetesen irodalomtudósok. Ez adja a kötet tematikus, módszertani és megközelítésbeli sokszínűségét, ami miatt bárki szemezgethet a kiváló tanulmányok között, és találhat saját tudományágába tartozó, mégis Dantéval összefüggő, újszerű értekezéseket. Ez a kötet egyik elismerésre méltó aspektusa.

Maga a majd négyszáz oldalas, nagyalakú kötet tanulmányait több részre osztották a szerkesztők, Draskóczy Eszter és Mátyus Norbert. Az első részben Dante műveiben található költészeti, jogi és filozófiai kérdések állnak az elemzé-

Szegedi Egyetemi Kiadó
Szeged, 2022
370 oldal

2024. március

sek fókuszában. Kaposi Márton Dante allegóriafelfogását mutatja be, elmélyült filozófia és esztétikai érvekkel. Ezt a témát a konferencia után Kaposi Márton könyvben is hosszabban kifejtette. Ez az értekezés Dante egész költői munkásságát öleli fel, míg mások az *Isteni Színjáték* (vagy ahogyan újabban a magyar dantiszikában kezd elterjedni: *Komédia*) egy-egy aspektusát elemzik. Ezek közül említjük meg Hoffmann Béla elmélyült tanulmányát, amelyben a Pokol illetve a Purgatórium egy-egy énekét összehasonlítva vonja le a *Színjáték* alap gondolatára vonatkozó fontos következtetését. Szerinte Dante az ember földi boldogságának és az égi boldogságnak (az üdvösségnek) a kérdését egyrészt morálfilozófiailag, másrészt teológiailag mutatja be és alapozza meg. Mátyus Norbert a Pokol legalsó, kilencedik körében levő árulók tematikájáról eredeti megállapítást tesz. Az elfogadott interpretációkkal szemben Giudecca vagy Tolomea nem az istenséget vagy a császárságot árulták el, hanem a „választott bizalmas barátot”. Júdás esete is hasonló, hiszen azt a személyt (Jézust) árulta el, aki előzőleg a barátságát ajánlotta neki. Tehát Mátyus Norbert szerint a főbűn a pokolban a barátok elárulása, ezért jogos, hogy a pokol legmélyén bűnhődjenek. Borbély Gábor pedig részletesen tárgyalja a Purgatórium néhány sorát, amelyből kiviláglik, hogyan is értelmezhető Dante viszonya Aquinói Szent Tamáshoz. Ez a kérdés a nemzetközi dantiszikában újból és újból visszatérő kérdés (legutóbb Szabó Ferenc filozófus és jezsuita apát írt erről könyvet). Borbély Gábor a test és lélek dualizmusáról tett figyelemre méltó megállapításokat Averroës koncepciójával összefüggésben.

Az első rész két utolsó tanulmánya a *Monarchia* kérdéskörével foglalkozik. Nagyon érdekes Molnár Máté írása, amelyben összeveti Dante politikafilozófiai művét a francia jogász Pierre Dubois 1305-ben, az európai föderáció tervéről írt munkájával. Mindketten a császári hatalom szuverén jellegét tartották elsődlegesnek a teokratikus érvekkel szemben. Hörcher Ferenc angol szakirodalom alapján úgy gondolja (helyesen), hogy Dante *Az egyeduralomról* szóló könyvében a közösség javát szolgáló republikánus meggyőződését támasztja alá. A közjó szolgálata, a béke megteremtése alapvetően fontos volt Dante számára. Hörcher Ferenc szerint ezeket az elveit Dante még akkor sem veszítette el, amikor saját városa igazságtalanul elítélte őt.

A második nagy fejezetben Dante és az irodalom kérdéseiről olvashatunk. Benyik György kiváló felkészültségével veti össze a Dante életművében található biblikus utalásokat magával a Biblia szövegével. Rendkívül tanulságosak következtetései. A túlvilági élet leírásai Dante előtt is léteztek, de ilyen formában a túlvilág víziói a Bibliában sem találhatók meg. A firenzei költő a teológusok és az ókeresztény egyházatyák magyarázatait, sőt az antik eposzokat is a szakrális hagyomány részének tekintette, és Dante ezek alapján hagyta ránk saját spirituális meggyőződését, túlvilági vízióját. A tanulmány-

kötet igen tanulságos abból a szempontból is, hogy bemutatja Danténak a világirodalom jelentős alakjaira tett hatását. Az anglista Fabiny Tibor például részletesen bemutatja a XIV. és XVII. századi jelentős keresztény költők (T. S. Eliot és John Milton) Dante-képét a figurális szimbolizmus szempontjából. Az a koncepciója, hogy amikor Dante a Szentírás négyes értelméről beszél, akkor abból hármát allegorikusnak nevez, de Fabiny szerint Dante művében inkább a figurálistika dominál. Kovács Árpád az orosz irodalom néhány képviselőjének Dante-képét elemzi. Felsorolja azokat a helyeket, ahol Puskin, Gogol és Dosztojevszkij utal Dantéra. Tombi Beáta mint a Seicento ismert kutatója azokat a Dante-citátumokat elemzi, amelyek a XVII. századi tudományos szövegekben, elsősorban a természetfilozófusok írásaiban fellelhetők. Kiváló elemzéssel jelentkezik Kelemen János, aki Schelling Dante-tanulmányát mutatja be a kötetben. Schelling szerint a *Komédiát* nem lehet egyetlen műfaji kategóriába sorolni. Dante teremtette meg a modern költészetet főművével, amelyből számos éneket le is fordított. Valastyán Tamás filozófiai érvekkel mutatja be azt a hasonlóságot, amely Dante és Novalis nyelvfelfogása között fellelhető. A tanulmány szerzője szerint kettejükénél felfedezhető a nyelv vallási-filozófiai újragondolása és köznyelvbe való kanalizálása. A „dolce stil nuovo” pedig ennek kiváló példája. A Danténál található gesztusnyelv, a nonverbális kommunikáció kiváló kutatója, Víggh Éva egy barokk kori szerző (Giovanni Bonifacio) által felsorolt 219 dantei gesztus, jel, mozdulat elemzésével foglalkozik tanulmányában. Elmélyült írása arra is rámutat, hogy a dantei testbeszéd megjelenési formáit fontos lenne összeállítani, hiszen a költői mondanivaló érzelmi alátámasztása gesztusokkal gazdagítja a dantei mondanivalót és kifejezőerőt.

Hatalmas panorámája ez a tanulmánykötet annak az irodalmi, művészettörténeti, esztétikai és filozófiai Dante-jelenlétnek, amely az európai kultúra szinte minden területén megfigyelhető. A tanulmányok interdiszciplináris jellege pedig a legkülönbözőbb tudományterületek iránt érdeklődők figyelmébe is ajánlható.